

HORVÁTH (EÖ) TAMÁS
Messziről jött ember

Nem kellett volna megszólalni. Azok ott, ő emitt. Végeredményben miért ne beszélhetnének hiábavalóságokat, képtelenségeket?

Amúgy csak egy italra tért be. (Istenem, micsoda rossz borok termettek abban az évben! Csupa savanyú, rabvallató löre.) Nem is egy iccére, meszelyre csupán. Még a község nevét sem kérdezte. Elfelejtene ugyanis.

Valami öreg korhely vitte a szót a túlsó asztalnál. Olyasfajta, aki koldusbotra azért nem jut, de soha nem volt rendes mestersége, nem is lesz. Abból él, hogy hol ezzel, hol azzal bízzák meg, de amit végez, abban javarészt nincs köszönet.

Kezdetben oda sem figyelt, miről esik szó. Nagy hanggal voltak, mivelhogy derekasan ürrült az előttük levő kancsó. (Ugyanaz a szörnyűséges, alig iható vinkó.) Innen még a duhaj, elszabadult részszégen, de hogy ez mikor következik be, a csapos engedékenységén múltott pusztán.

Az öreget kivéve. Ő már kaptos lehetett. Ahogyan mesélt, időnként kifröccsent a nyál a száján. Az a fajta, aki dönthet magába akármennyit, már nemigen árt meg neki. A többiek pedig – ki tudja, mi okból – számlálatlanul hozatták a pintes kannákat, s hagyták, hogy magának is töltsön belőle. Mintha észre sem vették volna a reájuk záporozó nyálcseppeket.

Kezdetben csak beszédfoszlányok jutottak el a füléig. Azokról a dolgokról – miről másról? Szerte, ahol megfordult az országban: fogadóban, kurta kocsmában, egyébről sem lehetett hallani. Hol suttogva, száj elé kapott tenyérrel, hol dacosan, csakazértis, hadd hallják a zsandárok, spionok. Ki siratta, ki ábrándozott még. Ő maga úgy határozott, sem ide, sem oda nem hallgat. Túlságosan is lerakódott benne az a másodfél esztendő. Hiába eresztették ki, a béklyót nem dobták a Dunába.

Odafigyelni sem szabadott volna. A vén falurossza ugyanis pont azt a napot cifrázta. Amikor szerinte – és sok egyéb jelentős szavú ember szerint – bezárult minden.

Odabent sok szó esett erről. Volt idejük kibeszélni. A tisztekkel, egykori hivatalviselőkkel, magaforma jurátusokkal. Amit nem akart, azt is megértette.

Az öreg pedig egyre jobban eleresztette a nyelvét. Nem hamis, alávaló dolgokat beszélt, hanem bolondsá-

got. Akadt is benne való, nem is. Megtapasztalta nyilván, hogy mesék, nóták keltek, amelyek bizony keverték a megesettet az álmodottal, de ez a kocsmatöltelek csak locsogott összevissza. Valami másról, úgy lehet.

Hamar elfogyott az az egy meszely. Még akkor is, ha irgalmatlanul savanyú volt, csípte az ember torkát, nyeldekölőjét. Ez is csak egy falu, amelyet elfelejt majd. Itt is csak vesztesek laknak. Miért éppen az ő dőreségeiktől fájjon a feje?

De akkor már mindent tisztán hallott. És egyre inkább bántotta. Máshol is hordanak össze rengeteg botorságot keseredettségükben, meg a szesztől elkarvarva. De itt, úgy tűnt, az *egészet* költötték át. S a körben ülők, akik maguk sem lehettek sokkal különbek a vén korhelynél, zajos egyetértéssel kísérték.

Fel kellett volna állni, s otthagyni az ivót. Ahelyett, hogy közbeszólt volna:

– Nem úgy esett az.

Odabent alaposan belésulykolták: csak a győztes, aki tud valamit. A többi fecseghet, vitázhat, csikorgathatja a fogát, nem tőle kérdik a valót. A nóták, mesék, amelyeket kiötlöttek, arra jók csupán, hogy borogassák a vereségen támadt szívfájdalmat.

A munka nehéz volt, kegyetlen, de aki igazán emberként akart kijutni, kijuthatott. Úgy igaz, igen kevesen, de akadtak, akik végig bírták cipelni a terheket. Merthogy ennek is megvolt a maga fortélyja: mikor kell megállni, s mikor hajolni a fensőbbség előtt. A hitványa szinte kezdet kezdetén megdőlt, de aki kiállta az első néhány próbát, bízhatott benne: meg nem fogyatkozik embersége.

Az is hamar kitetszett: az *azelőttön* nem szabad sokat rágódni. Úgyszólván mind hibázott valamiben. És aki behurcolta magával a falak közé odakinti mulasztásait, furdalásait, soká nem tarthatta lelki épségét. Kötekedő, összeférhetetlen alakká lett, vagy önmagát emésztő félőrültté.

Nem is igen beszéltek az ilyenekről. Nem idéztek fel ütközeteket, hadjáratokat. Mert tudták egyszerűen: ilyenre lehetőség nem adódik többé. Ha elégtételt kíván venni, újféle csatateret keressen a magyar. A híreket, amelyek szállingóztak Kossuthról, tábornokokról, emigrációról, nem illett nagyon komolyan követni.

Maguk a foglárók sem nagyon törődtek vele, miről sóhajtoznak vagy szitkozódznak épp. Biztatták szinte őket: üvölsék csak ki magukból a veszett szabadságot, előbb-utóbb zsibbadnia kell a hasító kinnak is. Őket, honoráciorokat különösen nagy kedvvel ugrat-

ták. Katonának alkalmatlanok, valamire való hivatalra pedig számot nem tarthatnak.

Azért, ha alábbhagyott a belső éberség, csak-csak visszatértek némelyik fényesebb, diadalmasabb napra. Különösen arra, mikor úgy tetszett, most végre, most aztán igazán! Hogy attól a naptól fogva nincs erő, mely őket lebírhathatná.

Ám ez ügyben is hamar megbukott az egyetértés. Többen vélték: ritka nagy mulasztás volt ostrommal bajmódni, s nem üldözni a németet egészen Bécsig.

Elege is lett ezekből a késhegyig menő vitákból. A kudarcot hallotta mögé. Nem a harctéren, a zöld asztalnál elszenvedett vereséget, hanem azt, hogy továbbra is hibáznak a szükséges szavak.

Arra az esetre, ha fordul a világ, s szabadulásnak ideje jön.

– Tégedet meg honnét szalajtottak, öcsém?

Meg sem fordultak ültükben. Az öreg is éppen csak átszólt a válla fölött. Oda kellett állni elejbük.

– Rabságból egyenest. Másfél esztendőm veszett oda a sáncokon. Akkor estem fogságba pont. – Bánta már rettenetesen, hogy kinyitotta a száját. Hallott ennél szörnyűbb bolondságokat is. Még csak szesz sem kellett hozzá. A kényszerű összezártság s az önvád gyorsan elkavarják az eszméletet. Ezek fel sem kapták a fejüket.

– Mondhatja akárki. Én is ott harcoltam, de tégedet sehol sem láttalak.

Mégiscsak tudnia illenék a vén kapcabetyárnak, hány az óra. Egészen biztos, hozzá is tesz, el is vesz a megesett dolgokból. Ha egyáltalán...

– Mit nem beszél! Talán bizony ott állt kend minden honvéd, tüzér, utász háta mögött? Azért tudja csak: én is azt gondolom, hagytuk volna Budavárt a fenébe! Az ostrommal akár egy hónapot is lehetett volna várni. El nem vész akkor a magyar szabadság.

Csend lett hirtelen, az asztalon maradt minden pohár. Megfordult az öreg is. Nem túl sietősen, ne higgyék, bele lehet zavarni a mesélésbe.

– Szóltál valamit, gyerkőc? Hogy mi veszett oda?

– Hallották: a szabadság. Kell, hogy tudják. Jött a muszka meg a német. Egyszerre a kettő, és minden odalett. Hát hol élnek kendtek?

Reászegeződött minden tekintet. S a kezek is elindultak valamerre, nem is tudni, a csizmaszár felé, más-hová, de még csak úgy, megszokásból.

– Ezt meg kitől veszed? – Nem az öreg beszélt. Egy másik, józanságát félig-meddig már lerúgó. –

Visszavettük Budát a császártól. Ez azt jelenti, győztünk. Miénk az ország, és idegennek semmi keresnivalója itt.

– De ha úgy van! Mitől raboskodtam volna oly soká? Mitől csaptak volna ki az egyetemről?

– Az nem a mi dolgunk. Mink azt látjuk: olyan dolgokat beszélsz, amit nem jó hallgatni. Megeshet, hogy valóban bolond vagy, ezért most neked, érthetően: kiharcoltuk a szabadságot. Bécsig kergettük ferenccsókáékat. Nem tehetett mást: leült egyezkedni. Elismerte kénytelen-kelletlen: Magyarország a miénk. Bocsánatot kért, és kiengedte a tömlőcből, akiket sa nyargatott. Megígérte: soha többé nem bántja a magyart. Kossuth apánk lett az ország vezére.

– Vigyázzon a nyelvére! A zsandárok sohasem kérdeznek, csak pofoznak, s viszik az emberfiát.

– Miféle zsandárok, te? Olyanokról mi nem hallottunk. Minálunk anélkül is békesség van s becsület. Hanem azt gondolom, mégsem lehetsz afféle eszemment. Sokkal inkább a német spionja. Mi sem estünk a fejünk lágýára, tudjuk, hogy odaátról a hozzád hasonlók próbálják megzavarni a tisztességes, egyszerű népet. Azt mondom: elhordd innét magadat, amíg emberséges kedvünkben vagyunk!

Jó sokáig kellett magát gyözködni, ébren van. Amerre járt szerte az országban, csüggedést tapasztalt, esztelen dacot. Ilyet sehol. Nem úgy tetszett, mint akik öntudatlanságig itták magukat, vagy elhagyták volna józan eszüket. Szemre békés, jámbor népek.

– Hallgassanak végig! Megeshet, kendtek semmiről sem értesültek. Kell, hogy tisztában legyenek a valósággal. Ha élni akarnak. Megmaradni.

Valaki talpon termett már. Félre nem lehetett érteni a szándékát. Többen is emelkedtek. Csak a vén korhely ült a helyén. Ember ki nem vehette: a böven felöntött italtól somolygott oly furcsán, vagy attól, hogy tudott valamit.

– Hát nem értik? Hát senki sem adott hírt? Vége mindennek!

Egy sem ült már. A kezek ökölben, vagy nagyon is határozott mozdulattal útban a csizmaszár felé.

Egyedül magának köszönhette a balszerencsését. Ha csak kicsit józanabb, csak egy kevéssel visszafogja csuda nagy lelkesedését.

Merthogy ő hordozta a zászlót. S ez nem mindenkinek adatik. Lenge ködfoszlányok úsztak a Dunán. Pestre már nem hullott a bomba, a kartács. A Jóisten is diadalra készítette ezt a napot.

A csend, amely megülte a rommá lőtt Vízivárost, Tabánt, békét ígért, sebek gyógyulását. Mintha túl lennének az egészen. Mintha gondolt volna egyet a német, s szépszerével elhordta volna az irháját. Mintha nem lenne szükség több áldozatra, lováról lebukó huszárra, homlokon lőtt kisdobosra.

Másfelől azonban ott dübörgött mindnyájukban, benne is: megmutatni ezeknek. Annyiszor veszítettek, szaladtak. Most ők jönnek.

A Bécsi kaputól nem messze esett csapdába. Előrerohant, ott hibázott. Az járt a fejében egyre csak: ő legyen az első, aki kitűzi. Oda sem figyelt az elmaradó társakra.

Mire észbekapott, húszan-harmincan állták körül. S a század sehol. Egy pillanatra az is fejébe ötlött: megpróbál kitörni. Ha addig él, akkor is. Az a jelenet, amikor odaléptek hozzá, kicsavarták, kitépték kezéből a trikolórt, kiesett emlékezetéből.

A kezdet kezdetén reménykedett még, hogy néhány fertályóra csak, és érte jönnek a társak. Megkapja a magáét, igaz, meg is érdemli, de a zászló újra az övék lesz. Később fogolycserében, közkegyelemben.

Megtudta azt is: nem sokan maradtak a századból. legtöbbször nem messze tőle esett el. Felismert egyet, amikor árkot ásni, követ törni hajtották őket, de odamenni hozzá, szólni vele nem mert.

Összeterelték őket még a legelején, s felolvasták a császári kiáltványt. Akadtak – nem kevesen –, akik meggondolták magukat. Szolgálni a császári és királyi seregben mégiscsak különb lehet, mint görnyedni a sáncokon, bilincsben, megalázva.

Tartozik ennyivel, ez járt az eszében. Nemcsak a zászló miatt. Mint futóbetyárokkal, úgy bántak velük az osztrák tisztek. Nemcsak a legénységgel, a rangosabbakkal is.

Mások cudarabbul jártak, így vigasztalták úton-útfélen. Vége-hossza nem volt az elbeszéléseknek, amelyek arról szóltak mind, mily irgalmatlanul torlotta meg a fensőbbség a rövidke magyar kikeletet. A zászló miatt pedig ne eméssze magát. Aki azt állítja, ennél többre képes, nem egyenes ember.

Percről percre emlékezett minden egyébire. Előtte, utána. Ahogyan szinte azonnal bilincsbe verték, s indították őket erős fedezettel, nyugatnak. Sem lelkesedés, sem lehangoltság nem látszott az osztrák katonákon. Mint akik meg sem érezték: egy székvárost veszítettek el. Egy országot, úgy lehet.

Öklök a levegőben, tenyerek a bicska nyelén.

Az arcokat fürkészte: miért? Mi okból ragaszkodnak ily rettenetesen a nemlétezőhöz, a festett valóságához? Avagy ennyire hasonlóná teszi osztrákot, magyart az alaktalan, nyers düh?

Az arcokat fürkészte, és tetten érte a félelmet.

Ugyanazt, ami az őt foglyul ejtő katonák képére ült ki. S amit saját maga is érzett azon a napfényes-ködös májusi hajnalon. Ezek is tudják. *Ezek itt.* Kétségbeesetten keresik az órát, a napot, amikor végre leülhetnek egy kocsmá szegletébe, és kibeszélhetik magukból, maguknak.

Nem ütni, döfni kívánnak. Végre farkasszemet nézni a Történelemmel. Ne kelljen folyton dallá, regévé rejteni holt fiaik, testvéreik sorsát. Ennyi jár nekik is. Ne mindig a vesztes oldalon találják magukat.

Nincs rossz ember, csak boldogtalan.

– Valamit elértettem. – Alig remélte, hogy meghallják a szavát. – Meglehet, a másfél esztendő fogás alatt nekünk nem a valót mondták. Úgy voltak csak hajlandók elereszteni, hogy raboknak, szerencsétlen flótásoknak ismerjük magunkat.

S az indulat megbillent egy pillanatra. „Miért nem ezzel kezdte?” A bikatermetű is lejjebb engedte öklét.

– Na, látod! Nem kell ezeknek elsőre elhinni mindent.

– Talán kendtek is megtapasztalták. Az ember szorultságában nemigen fontol. Elfogad mindent, amit elé raknak. Mi, akik rabságon voltunk, hogyan adtunk volna hitelt a sötét, komisz híreknek.

Csak nem jönnek rá, ez járt a fejében, nem a valót mondja. A könyörtelen, lélektelen tényeket. Azt, hogy a világ mindenütt egyforma. A gaz, a huncut győzelmet vesz, s az elnyomott, a tudatlan mindig alulmarad. Nem, ő most nem lódít, nem hamisít. Ő most megpróbálja visszaalkudni emberségüket a Történelemtől.

Néhányan vissza is telepedtek már. Az öreg is meghökkenve nézett vissza.

– Semmi baj, öcsém. Mindnyájunkat megpróbál valamiképpen ez a szűzmáriátlan világ. A mostani. Egészen derék, értelmes embernek látszol. Ha vissza nem utasítod, egy italra meghívunk.

Mintha a bor is jobban ízlett volna. Talán nem is ugyanaz az évjárat.

– A szabadságot sohasem odakint, a csatatéren vívják meg. Ahol nem mesélnek, nem danolnak, ott csupa fajankó él. A győzelmet mindig nehezebb viselni, mint a vereséget. Aki ezt észre nem veszi, kapcának

sem való a csizmába. Meglehet, küldenek majd kende-
tekre olyanokat odafönről, akik mindenáron belé-
magyaráznák: semmirevalók élnek itt. A jókedvükre
vigyázzanak leginkább. Ha ez megvan, semmit sem
tehetnek.

Bólogattak. Hümmögtek. A pohár, úgy tetszett, las-
sabban járt valamivel. A vén kópé sem állta meg,
hogy félre ne húzza két szóra.

– Tanult embernek látszol, hallod-e? Nincs jegyző
a faluban. Ha ismernél valakit... Tanító sincs.

TÓTH LÁSZLÓ

Már el is feledte...

*Már el is feledte Pozsony s Párizs is tán –
utcáit mint róttá egykor Kormos István
ki nélkül mára gyalázatos-rosszul fest
valaha-volt kies hazánk: Buda s Pest*

*S költőnk velünk lődörög máig mint régen
mi idelent ő meg odafent az égen
s vigasztal ha zsebünkben fogytán a lózung:
sebaj majd Ágborisréttel takarózunk*

Mestereim, lengyel költőim

*Mestereim lengyel költőim
bölcseim –
 bölcselőim
akár tőlük is tanulhatta volna az Úr a teremtést
kávójuk gőze felhő felettem
verseik tekintete égboltom kékje
soraik tengerárkok
szavaikban az időtlen ketyegése
metaforáikban egymásba érnek a terek
a teremtés infernális háborúk utáni újrateemtői
rózewicz szymborszka herbert
karpowicz śliwiak grochowiak bryll
koziol bienkowski białoszewski lipska éva
bátyám zagajewski ádám és a többiek
mestereim lengyel költőim
táplálékukra az ironia fűszerét hintik
mitoszok forrásvizét isszák
Pegazusuk a história parazsával etetik*